

واکاوی سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه جمهوری اسلامی ایران

محسن صادقی نسب^۱ حمیدرضا رفعتی^۲ امسعود محمدی الستی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۵

چکیده

امنیت یکی از مهمترین مفاهیمی است که در طول تاریخ ذهن متفکران و سیاستمداران را به خود مشغول داشته است. اهمیت مفهوم امنیت تا بدان حد است که در بسیاری از موارد فلسفه پیدایش دولت‌ها و شرط پیشرفت و توسعه در همه ابعاد را برقراری امنیت اعلام شده است. مهمترین عامل ایجاد ناامنی در همه زمینه‌ها وجود و بروز تهدید از جمله تهدیدات امنیتی مسلحانه است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. این تحقیق از نظر نوع کاربردی است و از نظر روش توصیفی، تحلیلی و داده‌های موردنیاز از طریق مطالعه و فیش‌برداری اسناد و مدارک، کتب و مقالات موجود، سایت‌های اینترنتی معتبر، مصاحبه نیمه ساختار یافته و توزیع پرسشنامه در بین افراد نمونه جامعه آماری گردآوری شده است. در نهایت، سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه در پنج سطح شناسایی گردید که سطوح، ملی و قومیتی، منطقه‌ای، با درجه اهمیت خیلی زیاد سطح بالای تهدید امنیتی مسلحانه را به خود اختصاص داد یعنی اگر تهدیدها بصورت ملی و قومیتی و یا در منطقه خاصی در کشور رخ دهد احتمال اقدام مسلحانه در حد خیلی زیاد است و در نهایت سطوح فردی، گروهی و اجتماعی با میزان اهمیت زیاد سطوح بعدی تهدید امنیتی مسلحانه را به خود اختصاص داد است.

کلیدواژه‌ها: تهدیدات، سطوح مختلف تهدیدات، تهدیدات امنیتی مسلحانه

۱ - استادیار و عضو هیئت علمی دافوس نویسنده مسئول - dr.sadeqi30@gmail.com

۲ - استادیار و عضو هیئت علمی دافوس

۳ - استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (علیه السلام)

مقدمه

امنیت یکی از مهمترین مفاهیمی است که در طول تاریخ ذهن متفکران و سیاستمداران را به خود مشغول داشته است. اهمیت مفهوم امنیت تا بدان حد است که در بسیاری از موارد فلسفه پیدایش دولت‌ها و شرط پیشرفت و توسعه در همه ابعاد را برقراری امنیت اعلام شده است. مهمترین عامل ایجاد ناامنی در همه زمینه‌ها وجود و بروز تهدید از جمله تهدیدات امنیتی مسلحانه است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی تهدیدات مسلحانه علیه ج.ا.ا به استناد تاریخ چهل پنج ساله ج.ا.ا، از سوی ابرقدرت‌هایی که با این پیروزی منافعشان را در خطر می‌دیدند آغاز شد و تا به امروز ادامه داشته بعنوان نمونه: درگیری مسلحانه گروهک‌ها از جمله منافقین، کومله، دمکرات و... در داخل کشور و انجام کودتا، از کودتای «هایزر» تا کودتای «نقاب»، تجزیه، از «کردستان» تا «فارس»، ترور، از «فرقان» تا «مرصاد» و تجاوزاز «طیس» تا «صدام» و آخرین آن فتنه آبان ماه ۱۴۰۱ که توسط رهبر معظم انقلاب جنگ ترکیبی نام گرفت. زیرا در این فتنه از همه عوامل و شیوه‌های تهدید و برانداز بر علیه نظام اسلامی بکارگیری شد و با عنایت خداوند و هدایت و فرماندهی امام ورهبر معظم انقلاب اسلامی همه این توطئه‌ها توسط نیروهای انقلاب خنثی شد. در این راستا سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی نقش بسیار برجسته‌ای داشتند و مسئولین این سازمان‌ها دارای تخصص و تجارب ارزشمندی هستند که با ثبت این تجارب و تبدیل آن به یک مدل علمی می‌توان در جهت پیشگیری و مقابله با تهدیدات امنیتی مسلحانه آینده استفاده نمود. حضور بیگانگان در منطقه غرب آسیا و حمایت و پشتیبانی آنها از مخالفین و ضدانقلاب، مقاومت اسلامی، نظم یا بی‌نظمی جهان، فناوری و مسابقه تسلیحاتی شکل گرفته و همواره با فرصت‌ها و تهدیدها روبروست، تلاش مستمر و هدفمند برای جلوگیری از پیشرفت هسته‌ای کشورما توسط آمریکا و کشورهای همسو و برخورداری از مزایای آن، گسترش فرهنگ غربی و بیگانه و تضعیف هویت ملی و اسلامی، کمبود آب در مرزهای شرقی کشور، تلاش آمریکا برای براندازی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران از طریق گروهک‌های مسلح و مزدور و ایجاد اغتشاشات، ایجاد اختلاف بین شیعه و سنی، هجمه‌های روانی و تبلیغاتی ناسازگاری اهداف انقلاب اسلامی با رویکردهای حاکم بر نظام بین‌الملل، ناکارآمدی نظام سیاسی در برخی از ابعاد، نابرابری وابستگی اقتصادی کشور، جهانی‌شدن فرهنگ و ارزش‌ها، اغتشاشات اجتماعی در نتیجه محرومیت نسبی، تعدد قومیت به‌ویژه در مورد کردها و بلوچ‌ها رقابت

تسلحیاتی همسایگان و همکاری نزدیک کشورهای حاشیۀ خلیج فارس با آمریکا و رژیم صهیونیستی در ترتیبات امنیتی منطقه، تهدیدهایی است که مطرح شده است. تهدیدات امنیتی مسلحانه از آن جهت مهم هستند که تهدیدات دیگر نیز در شرایط حاد به این نوع تهدید منتهی می‌شوند و همه عوامل قدرت ملی در راستای مقابله با این نوع تهدید که مستقیم و سریع است به کار گرفته می‌شوند. زیرا آنچه که به عنوان تهدید واقعی و ملموس برای بقاء نظام و کشور ارزیابی می‌شود، تهدید امنیتی مسلحانه و تجاوز فیزیکی است. که غالباً از طریق شورش، اقدامات تجزیه طلبانه، کودتا، سطوح مختلف درگیری مسلحانه، مداخله نظامی و اشغال کشور و... صورت می‌گیرد. مسأله مهمی که در مورد تهدیدات باید مد نظر باشد این است که تهدیدات چه موقعی به یک موضوع امنیتی تبدیل گشته و میزان جدی بودن آن چقدر است. آنچه مسلم است پیروزی یا شکست در مقابله با انواع تهدیدات نیاز به طرح‌ریزی، سازماندهی و برنامه‌ریزی‌های دقیق دارد. بعنوان نمونه: اینکه چگونه و با چه ساختاری باید پیش‌بینی، پیشگیری و مقابله کنیم نمی‌تواند تابعی از شرایط و اتفاقات حین وقوع باشد. دغدغه اصلی محقق این است که نمی‌توان منتظر بود تا پس از وقوع تهدیدات به فکر واکنش افتاد و در آن زمان دست به اقدام زد، بلکه باید برای مواجه شدن با مجموعه‌ای از حوادث و تهدیدات غیرقابل پیش‌بینی در آینده، از قبل آماده شد. یعنی سازمان‌های نیروهای مسلح باید با انجام برآوردهای دقیق و واقعی از تهدیدات آینده، به گونه‌ای سازماندهی شوند و ساختارهای آنها به نحوی شکل گیرد که بیشترین تناسب و مطابقت را برای مقابله با تهدیدات مسلحانه امنیتی داشته باشند. از این رو مسئله اصلی محقق شناسایی سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه می‌باشد.

مبانی نظری

با بررسی‌های اولیه انجام شده پژوهشی مشابه عنوان پژوهش حاضر انجام نشده است، اما پژوهش‌های انجام شده که برخی اطلاعات موجود در آنها مورد بهره برداری قرار گرفته است به شرح زیر می‌باشد.

دکتر حسن رستگارپناه در سال ۱۴۰۰ در پژوهشگاه علوم و معارف اسلامی شهید سپهبد قاسم سلیمانی پژوهشی تحت عنوان "راهبردهای جمهوری اسلامی ایران در مقابله با ضدانقلاب مسلح در استان‌های آذربایجان غربی و کردستان از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۹۸" انجام داده است. یافته‌های پژوهش: اهم رخداد‌های دهه اول، دوم، سوم و چهارم انقلاب؛ فرامین و تدابیر امامین انقلاب در

بحث کردستان؛ سند راهبردی توسعه امنیت پایدار مردمی در غرب و شمال غرب کشور (۱۳۹۲-۱۴۰۴) مصوب شورای توسعه امنیت پایدار غرب کشور ۱۳۹۲؛ تدابیر فرماندهان قرارگاه حمزه سیدالشهدا (علیه السلام)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران؛ مصوبات شورای توسعه امنیت پایدار شرق و غرب مبنی بر تدوین بسته امنیتی، تدابیر کلی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برای منطقه غرب و شمال غرب، تدابیر طرح‌ریزی و هدایت (فرماندهی و کنترل)، تدابیر نظامی، تدابیر امنیتی و اطلاعاتی، تدابیر فرهنگی و عملیات روانی و تدابیر سیاسی - اجتماعی.

دکتر داود آقا محمدی در سال ۱۳۹۹ در پژوهشگاه علوم و معارف اسلامی شهید سپهبد قاسم سلیمانی پژوهشی تحت عنوان "درس‌آموخته‌های راهبردی فرماندهان نیروهای مسلح در مقابله با ضدانقلاب، توسعه و امنیت پایدار در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان سال ۱۳۹۹" انجام داده است. درس‌آموخته‌های تجربی: بکارگیری فناوری نوین برای اشراف و کنترل مناطق مرزی اعم از پهباد، جنگال، دوربین و... در منطقه، ایجاد آمادگی رزمی یگان‌ها، اعمال فرماندهی و هدایت عملیات، استفاده از فضای مجازی و رسانه‌ها، سازماندهی و بکارگیری گروه‌های همسو با نظام ج.ا.ا، تعاملات مرزی، دیپلماسی دفاعی و اطلاعاتی با کشورهای همسایه، جذب و بکارگیری عوامل اطلاعاتی، نفوذ و شناخت تهدیدات و خدمت رسانی و تأمین نیازهای کارکنان برای ماندگاری در منطقه احصاء گردید. از مجموع پژوهش‌های مرتبط با موضوع که در این حوزه احصاء گردید. به نقاط مشترک و تفاوت آنها اشاره می‌شود:

تشابه‌ها: در ابعاد محتوایی همه پژوهش‌ها به تهدیدات در ابعاد مختلف بر علیه ج.ا.ا در طول حیات طیب‌ه‌اش اشاره کرده‌اند و نیز نقش امامین انقلاب در خنثی‌سازی و مقابله با آنها اذعان نموده‌اند.

تفاوت‌ها: در بررسی پیشینه تحقیقات منطبق با موضوع پژوهش یافت نشد و در محتوای پژوهش‌های مرتبط نیز با اینکه به برخی از تهدیدات در سطح مسلحانه پرداخته اند ولی الگویی که در آن به شناسایی تهدیدات امنیتی مسلحانه مرتبط باشد اشاره نشده است. مانده: شناسایی سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه نقاط مغفول پژوهش‌های انجام شده است

تهدید مفهومی انتزاعی است که درهم تنیدگی عمیقی با مفهوم امنیت ملی دارد. بحث امنیت و امنیت ملی همراه با موضوع تهدید است و همچنین نمی‌توان از تهدید صحبت به میان آورد، ولی امنیت ملی و تأثیر آن را نادیده گرفت. به دلیل انتزاعی بودن مفهوم تهدید، تعریف تصمیم‌گیرندگان و مردم هر کشور از امنیت، برگرفته از درک آنها از تهدید است (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸: ۱۵).

در سطح ملی تهدید عبارت است از هرگونه نیت، قصد، شرایط، حادثه، قابلیت و اقدامی که منافع و اهداف ملی و از جمله ثبات سیاسی و یا هریک از ابعاد امنیت ملی کشور را به خطر اندازد.

تهدیدات امنیتی مسلحانه: تجاوز فیزیکی و مسلحانه است. که غالباً از طریق شورش، اقدامات تجزیه طلبانه، کودتا، استمرار عملیات تروریستی (عملیات انتحاری، بمب‌گذاری، ترور، خرابکاری) سطوح مختلف درگیری‌های مسلحانه، مداخله نظامی و اشغال کشور و... صورت می‌گیرد و اهداف آن تضعیف و از بین بردن امنیتی ملی و در نهایت فرو پاشی نظام سیاسی است. تهدیدات امنیتی مسلحانه اشکال مختلفی دارد که هر کدام از آنها نسبت به دیگری با شدت متفاوتی امنیت ملی کشورها را به خطر می‌اندازند. شورش، تجزیه طلبی، شرارت‌های داخلی، کودتا، براندازی، سطوح مختلف جنگ، مداخله نظامی نیروهای خارجی و... طیف وسیعی از تهدیدات امنیتی مسلحانه را شامل می‌شوند. (محقق)

شناسایی تهدید امنیتی: یک دیدگاه معتقد است، شناسایی تهدید براساس معرفی تهدید یا اعلام تهدید به عمل می‌آید. این نگاه تهدید را کارکردی می‌داند، به این معنا که وقتی پدیده یا موضوعی به عنوان پدیده امنیتی شناسایی می‌شود، حتماً ضرورتی وجود داشته است و این ضرورت می‌تواند ربطی به واقعیت‌های عینی تهدید نداشته باشد. بنابراین، نیازی به استدلال در خصوص واقعی بودن تهدید نیست، لذا در این چارچوب، مفهوم تهدید در قالب آنچه مردم یا بازیگران به طور آگاهانه در مورد آن فکر می‌کنند، قرار نمی‌گیرد، بلکه بستگی به این دارد که آنها چگونه آن را به گونه‌ای ضمنی یا صریح در برخی موارد استفاده کرده و در برخی موارد استفاده نمی‌کنند (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۵: ۴۹۷).

دیدگاه دوم در شناسایی تهدید، دیدگاه کشف تهدید است که فرایندی کارشناسی و مبتنی بر روش‌های تحلیل و مطالعات پژوهشی و برآوردهای اطلاعاتی و امنیتی است. بنابراین، در شناسایی تهدید، بازیگران تصمیم‌ساز امنیتی نقش مهمی را ایفا می‌کنند. براین اساس وجود یا عدم وجود تهدید امنیتی، به علت اهمیت و تأثیر آن بر امنیت ملی یک کشور، باید با اطلاعات و شواهد و نیز استدلال متقن، مورد تأیید قرار گیرد. این رویکرد، حق شناسایی تهدید را فقط مختص بازیگر امنیتی‌ساز نمی‌داند و نیز شناسایی تهدید به صورت اعلام و معرفی را، ناکارآمد و به‌تنهایی فاقد ارزش می‌داند. (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۵: ۱۰۷-۱۰۶)

تهدیدهای کم شدت: تهدیدهای کم‌شدت دارای آثار وضعی هستند و نتایج امنیتی خود را در طولانی‌مدت منعکس می‌سازند. این تهدیدها را می‌توان در زمره شاخص‌های تهدید نرم و جنگ نرم موردتوجه قرار داد که در کوتاه‌مدت به بحران‌های امنیتی پرشدت منجر نمی‌شوند. (افتخاری، ۱۳۸۷: ۴۴)

در معرفت‌شناسی امنیت ملی، رابطه مستقیمی بین قدرت ملی، تهدیدهای امنیتی و ضریب امنیت ملی کشورها وجود دارد. به عبارت دیگر، امنیت ملی تابعی از میزان قدرت ملی در مقیاس تهدیدهای امنیت ملی است. به هر میزان که تهدیدها افزایش یابد، ضریب امنیت ملی کاهش خواهد یافت. کشورها برای ترمیم چنین وضعیتی تلاش می‌کنند به موازات افزایش تهدیدها، ضریب و شاخص‌های قدرت ملی خود را ارتقا دهند. این امر به مفهوم همبستگی مؤلفه‌هایی مانند تهدید، قدرت و امنیت است. برای مقابله با تهدیدهای کم‌شدت لازم است از الگوهای نرم‌افزاری استفاده شود. هنجارسازی و نهادینه‌سازی هنجارها در زمره چنین فرایندی محسوب می‌شود، اگر تهدید به عنوان اصلی‌ترین مخاطره امنیت ملی کشورها محسوب شود، تهدیدهای کم‌شدت می‌تواند مخاطرات امنیتی پدیده‌ای را به وجود آورد. از این رو، تهدیدهای کم‌شدت از تأثیرگذاری طولانی‌مدت برخوردار است. درک تهدیدها و مقابله با آن، در شرایطی از اهمیت بیشتری برخوردار است که بدانیم تهدیدها دائم، فراگیر و پایان‌ناپذیرند. آثار و پیامد تهدیدهای کم‌شدت بیشتر از سایر انواع تهدیدها خواهد بود. (فولر، ۱۳۷۲: ۴۵)

تهدیدهای کم‌شدت را ممکن است بازیگران داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی انجام دهند. هر بازیگری که از توان برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی قابلیت‌های امنیتی بیشتری برخوردار باشد، قادر

خواهد بود سطح متنوع‌تری از تهدیدهای امنیتی را سازماندهی کند. در چنین فرایندی، قدرت‌های بزرگ قابلیت بیشتری برای سازمان‌دهی چنین تهدیدهایی دارند، درحالی‌که بازیگران داخلی و منطقه‌ای کنش سیاسی خود را در روند تهدیدسازی به‌عنوان رفتار تبعی به انجام می‌رسانند.

از سوی دیگر، باید تأکید کرد که به هر میزان قدرت ملی کشورها افزایش یابد یا انگیزه آنان برای توسعه حوزه نفوذ بیشتر شود، زمینه برای ظهور تهدیدهای کم‌شدت جدید بیشتر خواهد شد. زمانی که انقلاب اسلامی ایران پیروز شد، انگیزه‌های درونی برای کنشگری در حوزه منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم آمد. این مسئله با واکنش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی روبه‌رو شد و متناسب با ظرفیت سیاسی بازیگران جلوه‌هایی از تهدیدهای کم‌شدت علیه انقلاب ایران شکل گرفت. ازجمله این تهدیدها، متهم‌سازی ایران به مداخله در امور سیاسی سایر کشورها بود. از سوی دیگر، مفاهیم و ادبیاتی در محکوم‌سازی ساختار حکومتی ایران به‌دلیل بی‌توجهی به شاخص‌های حقوق بشر به‌عنوان تهدید کم‌شدت مطرح است. (افتخاری، ۱۳۸۷: ۲۷).

تهدیدات امنیتی، تهدیدات عمومی: تهدیداتی که موجودیت یا مرگ و زندگی یک سیستم را نشانه رفته است تهدیدات امنیتی است. تهدیداتی که اگر چه ویژگی تهدید را دارند لیکن موجودیت سیستم را در معرض خطر قرار نمی‌دهد. تهدیدات امنیتی ملی تهدیداتی است که اهداف و مرجع امنیت ملی را هدف قرار دهد. (اتحاد ملی، اسلام، سرزمین ایران و ...) موجودیت بخش‌هایی مثل بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی همه در مجموعه اهداف امنیت ملی است.

تهدیدات بازدارنده- تهدیدات خزنده: مربوط به کاربرد تهدیدات است. ویژگی تهدیدات بازدارنده علنی بودن و فاعل محور بودن است. در حالی که ویژگی تهدید خزنده بر انکار و فریب متکی و نا محسوس است. بازدارنده: بیم دادن و ترساندن بازیگران مخاطب (هدف بازداشتن - ترساندن) تهدید کننده مایل است به اهداف مورد نظر خود بدون عمل کردن به تهدید دست باید (در تهدیدات بازدارنده عمل کردن به تهدید اصل نیست دست یابی به نتیجه اصل است) در تهدید خزنده: هدف بازداشتن فرد از عمل خاص نیست بلکه جهت تحقق هدف است.

تهدید نرم: غیرخشونت آمیز بودن روش تهدید- نرم افزاری بودن پیامد تهدید (لذا هک کردن سیستم کنترل فرمان برج مراقبت فرودگاه که باعث سقوط هواپیما می شود چون پیامد خشونت آمیز دارد، تهدید نرم نیست بلکه تهدید نیمه سخت است) حقوقی بودن، عرفی بودن، نامرئی بودن از ویژگی های تهدید نرم است. عملیات روانی، دیپلماسی عمومی، تهاجم فرهنگی از عرصه های تهدید نرم هستند. تغییر نگرش، افکار، عقاید باورها و رفتار مردم از اهداف تهدیدات نرم است. ایجاد اعتراض، جذب مخالفان حکومت، عدم همکاری با دولت، تحریم اقتصادی صحنه های عملیاتی تهدیدات نرم است

تهدیدات نیمه سخت: تهدیدات نیمه سخت ماهیت اطلاعاتی و عملیاتی داشته و پیامد آن ایجاد خسارت های نسبتاً سنگینی است. انواع عملیات ویژه، ترور، انفجارات، از کار انداختن سیستم ها توسط ویروس ها و عملیات سایبری و ... از مصادیق تهدیدات نیمه سخت است.

تهدید سخت: خشونت آمیز بودن در روش اقدام و سخت افزاری بودن پیامد اقدام- استفاده از تجهیزات مرگبار (تانک، توپ، هواپیمای بمب افکن و ...) از خصوصیات تهدیدات سخت است.

تهدیدات سنتی- تهدیدات نوین: تهدیدات سنتی: تهدیدات ناشی از رقابت های قدرت ها در سطوح سیستم و تهدید خشونت محور است که عمدتاً منشاء آن نیروهای مسلح است. تهدیدات نوین: بطور عمده دولت محور نیستند عوامل و بازیگران آن فرو ملی یا فرا ملی هستند. دوم اینکه محل جغرافیایی خاصی ندارند. سوم اینکه به روش های سخت افزاری، نیروهای مسلح قابل کنترل نمی باشند لذا صرفاً با روش های نظامی مهار نمی شود. تهدیدات محیط زیست - جرایم سازمان یافته- مواد مخدر- مهاجرت- کمبود آب شیرین و آشامیدنی- فرسایش زمین کشاورزی- نابودی جنگل ها- آلودگی هوا- زوال لایه اوزون و ... از مصادیق تهدیدات نوین هستند.

تهدیدات متقارن - تهدیدات نامتقارن: برای نخستین بار تهدید نامتقارن در گزارش چهار سالانه دفاعی ۱۹۹۷ آمریکا نشان داده شد:

۱- تهدید به تحمیل خسارت فراوان به طرف قوی تر مانع از ورود کشور قدرتمند به بحران ها می شود که طرف قوی تر در آن منافع حیاتی ندارد.

۲- وادار کردن کشور قدرتمند جهت عقب نشینی از حوزه‌ها و موضوعاتی که در آن منافع حیاتی ندارد.

۳- تهدید نامتقارن بمنظور قطع یا کاهش حمایت کشور قدرتمند از سیاست یا رویه‌ای خاص در خصوص رقبا یا دشمنان منطقه‌ای کشور با بازیگر ضعیف‌تر به شرطی که آن بازیگران و سیاست مذکور در چارچوب منافع حیاتی کشور قدرتمند نباشد.

۴- در تهدید نامتقارن هزینه‌ها به مراتب کمتر از فایده‌ها است.

حوزه‌ها: عوامل شیمیایی و هسته‌ای و بیولوژیک جنگ اطلاعاتی (انهدام سازمان‌ها و سامانه‌های ارتباطی - زمانی که زیر ساخت‌های کشور بازیگر ضعیف سنتی باشد).

عملیات مسلحانه نامتقارن: عملیات علیه برج دوقولو ۲۰۰۱- عملیات علیه ساختمان‌های اداری در اوکلاهاما سیتی ۱۹۹۵- عملیات علیه تفنگداران آمریکا در بیروت ۱۹۸۳- عملیات در متروی لندن ۲۰۰۵

تهدیدات طبیعی - تهدیدات ساختگی: منبع تهدیدات ساختگی انسان و منبع تهدیدات طبیعی حوادث طبیعی است. (سیل - زلزله - آتش سوزی - طوفان) تشریح تهدید بازدارنده و تهدید مجبور کننده.

هدف تهدید بازدارنده، وادار کردن دولت هدف به عدم انجام کاری است از قبیل عدم مقاومت نظامی در برابر یک حمله یا عدم عضویت در یک پیمان حال آن که هدف تهدید مجبور کننده، وادار کردن به انجام اقدام خاصی است مانند واگذاری یک سرزمین، ملحق شدن به معاهده‌ای خاص و ...

اقدامات خاص مانند نمایش قدرت با هدف اعمال فشار سیاسی و همراه با قصد خصمانه می‌تواند تهدید باشد.

شکل‌گیری تصویری که بیان کننده تهدید باشد، نیازمند بوجود آمدن تصویری مقدماتی است. یک تهدید بر ضد امنیت ملی عبارت است از عمل با پیامد ناشی از رخدادی که:

۱ - شرایط مساوی برای ساکنان یک کشور به صورت جدی و طی یک دوره نسبتاً کوتاه به چالش فرا خواند

۲ - گزینه - دولت - حکومت و بازیگران غیر حکومتی را شدیداً محدود کرده و آن را در تنگنا قرار دهد.

مسئله دیگر این که چه موقعی یک تهدید به موضوع بحران تبدیل می‌شود بستگی به نوع تهدید، چگونگی نگرش به آن و میزان جدی بودن آن دارد. عوامل جدی بودن تهدید عبارتند از:

- مشخص بودن هویت آن، بدین معنی که کانون و منبع روشن باشد، نمونه آن تحریم‌ها.
- قریب‌الوقوع بودن یا نزدیکی آن از لحاظ فاصله با موضوع؛ بدین معنی که فاصله تهدید هم اشاره به فاصله مکانی و زمانی دارد، از لحاظ مکانی اشاره به این موضوع دارد که آیا منبع تهدید در نزدیکی تهدید شونده است یا با آن فاصله دارد؟ فاصله زمانی نیز به زمان وقوع تهدیدات اشاره دارد، آیا تهدید قریب الوقوع است با این که قدری طول می‌کشد تا شکل بگیرد و به مرحله عمل برسد.

- شدت احتمال وقوع آن؛ در این مرحله منطقه فاصله زمانی با احتمالات درهم آمیزد، احتمال - هائی که هر حمله خاص عملاً تحقق یابد چقدر است برآورد تهدید به این سبک از مسایل اساسی سیاست امنیتی است، ارزیابی دقیق خطر یا احتمال بروز آن نیازمند توانایی کافی پیش بینی است.

میزان عواقب احتمالی آن و این که آیا اوضاع و شرایط تاریخی باعث تقویت آن تهدید می‌شود یا خیر. تهدیدات دارای بعد تاریخی هستند که به پیچیدگی ارزیابی می‌افزایند. یک جنبه از این مربوط است به این که چگونه به تهدیدها نگریسته شود، تهدیدی که با تجربه تاریخی دولتی دولتی جور باشد، ممکن است در اثر حساسیتی که ایجاد کرده است، به راحتی شدت پیدا کند. جنبه تاریخی دیگر تهدیدات این است که در طول زمان، تهدیدات یکسان نمی‌مانند بلکه در مقابل تحولات جدید، در نوع تهدید و تحولات کشورها که باعث تغییر ماهیت آسیب‌پذیری‌ها می‌گردد، دستخوش تغییر می‌شوند.

منشاء و چگونگی شکل‌گیری تهدیدات متفاوت است به تبع آن روش‌های شناسایی تهدید نیز متفاوت می‌نماید: برخی محققان منشاء شکل‌گیری تهدید را ذلت جوامع و اجتماعات دانسته و معتقدند که موضوعات قبل از آن که نمود عینی بیابند، حضور دارند و تأثیرگذار می‌باشند، به

همین دلیل جامعه شناسان مدعی‌اند که موضوعات قبل از غنیمت یافتن و ظهور در فضای خارج به صورت هویت اجتماعی در درون ساختار جامعه می‌باشند. بر مبنای این دیدگاه، پدیده‌ها ابتدا در فضای اجتماعی شکل می‌گیرند و پس از دوره تکوین، چنانچه به خوبی مدیریت نشوند، وارد فضای سیاسی می‌شوند و در آن فضا که نمود بیشتر و ملموسی می‌یابند.

ابعاد تهدیدات: ابعاد چهره‌های مختلف یک امر کلی محسوب می‌شود. ابعاد نسبت به یکدیگر رابطه منظم و ارگانیک دارند. ابعاد یک چیز اقسام آن هستند. امنیت در سطح ملی دارای ابعاد متنوعی است - نظامی - سیاسی - اجتماعی - فرهنگی - اقتصادی زیست محیطی و تهدید امنیتی به تهدید مرجع امنیت بر می‌گردد. لذا تهدید سیاسی تهدیداتی است که متوجه جنبه سیاسی مرجع (حاکمیت و دولت) می‌گردد.

بعضی اوقات ابعاد تهدید مربوط به جنس ابزار مورد استفاده (تهدید نظامی یا تهدید اقتصادی) مربوط می‌شود.

تهدیدهای امنیت از عوامل زیر ناشی خواهند شد.

تهدیدهای طبیعی: عواملی چون سیل و زلزله؛ تهدیدهای غیرامن: تهدیدها و اشتباهات و خطاهای سهوی و ناخود آگاه انسانی و تهدیدهای عمدی: فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده که سبب از بین رفتن اطلاعات می‌شود.

ویژگی‌های تهدید همانند امنیت است؛ نسبی بودن، ذهنی بودن مبحث تهدیدها و آسیب‌پذیری‌های ملی، فقدان امنیت و ناامنی را در ملاحظات امنیت ملی یک کشور، مورد توجه قرار می‌دهد. جداسازی تأثیرات ملی از تهدیدها و یا آسیب‌پذیری‌های ملی کاری دشوار و حتی ناممکن می‌باشد. آسیب‌پذیری وجه داخلی ناامنی و تهدیدها وجه خارجی آن است. بنابراین هرچه دولت با توجه به عوامل تأثیرگذار فراوان داخلی ضعیف‌تر باشد، در نتیجه از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردار است. در واقع آسیب‌پذیری ممتد داخلی در نتیجه ضعف‌های درونی، موجب افزایش کیفیت و کمیت تهدیدهای بیرونی نیز می‌گردد. تعامل بیش از اندازه آسیب‌پذیری‌های درونی با تهدیدهای بیرونی در دولت‌های ضعیف به جایی خواهد رسید که عملاً نمیتوان مرز چندان دقیقی میان دو حوزه آسیب‌پذیری‌ها و تهدیدها قائل شد. ضمن اینکه این تعامل باعث می‌گردد بسیاری از آسیب‌پذیری‌ها تبدیل به تهدیدهای ملی گردند؛ ولی توانمندی ملی و

برخورداری از یک دولت قوی باعث می‌گردد، بسیاری از آسیب‌پذیری‌ها از فرصت کمی برای نمود یافتن برخوردار شوند و از سوی دیگر تهدیدهای بیرونی نیز تا حدود زیادی با توجه به قدرت درونی مورد جذب و هضم قرار گیرند.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر نوع در دسته تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای قرار دارد، زیرا از یک‌سو موجب افزایش دانش موجود نسبت به موضوع تحقیق و توسعه و تعمیم نتایج به حوزه‌های مشابه خواهد شد، لذا تحقیق توسعه‌ای است و از آن جهت که نتایج تحقیق مورد استفاده تصمیم‌گیرندگان کشوری و لشکری قرار خواهد گرفت، در دسته تحقیقات کاربردی نیز قرار می‌گیرد. این تحقیق با استفاده از زمینه‌ها و معلوماتی که نتیجه تحقیقات پیشینان بوده به بررسی و شناسایی سطوح تهدیدهای امنیتی مسلحانه گروه‌های معاند، تروریستی و ضد انقلاب و سازمان‌های سیاسی و کشف آسیب‌پذیری‌های موجود می‌پردازد و بر اساس اسناد و مدارک موجود به روش توصیفی با رویکرد کیفی انجام شده است. در این تحقیق، پژوهشگر ابتدا با روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای صرفاً آنچه را که وجود دارد مورد مطالعه قرار داده و پس از گردآوری داده‌ها به صورت کیفی با توصیف عینی، واقعی و منظم آن‌ها را در قالب گزاره‌های مشخص تنظیم و سپس برای تطبیق اطلاعات گردآوری شده با وضعیت و شرایط خاص کشور و به کارگیری آن‌ها در شناسایی تهدیدهای امنیتی مسلحانه در کشور با انجام مصاحبه با مدیران و مسئولین سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی و استفاده از تجارب عملی آنها در طول حیات مقدس جمهوری اسلامی و با استفاده از خبرگان نسبت شناسایی سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه اقدام شده و سپس به تعیین میزان اهمیت هر کدام از سطوح با طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت، نتایج به دست آمده و اطلاعات گردآوری شده به صورت کیفی و کمی تحلیل آماری شده است.

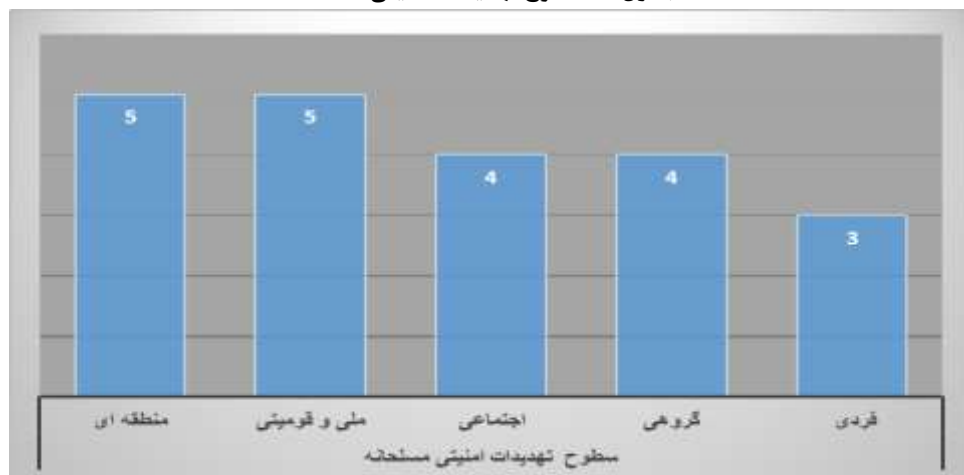
تجزیه و تحلیل و یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل نتایج به دست آمده از مطالعه کتابخانه‌ای، مصاحبه با مسئولین اطلاعاتی و اخذ نظر خبرگان: بر اساس مبانی نظری تحقیق و همچنین نتیجه نشست خبرگی و مصاحبه با صاحب‌نظران در خصوص سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه ۵ سطح به دست آمد و مورد بررسی قرار گرفت و در قالب جدول با نمایش نظر خبرگان، مصاحبه‌شوندگان و نتایج مطالعه

کتابخانه‌ای و پیشینه‌ها و اعمال ضریب اهمیت هر یک از شاخص‌ها و ترسیم نمودار با درجه اهمیت بر اساس طیف لیکرت میزان اهمیت ۵ بالاترین و ۱ پایین‌ترین ارزش فرض شد و تاثیرگذاری نتایج زیر بدست آمد.

اهداف	ادبیات	مصاحبه‌ها	خبرگی	میزان اهمیت
سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه	فردی	فردی	فردی	۳
	گروهی	گروهی	گروهی	۴
	اجتماعی	اجتماعی	اجتماعی	۴
	ملی	ملی	ملی و قومیتی	۵
	منطقه‌ای	منطقه‌ای	منطقه‌ای	۵

جدول-۱: سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه

نمودار-۱: سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه

بر اساس مبانی نظری تحقیق و همچنین نتیجه نشست خبرگی و مصاحبه با صاحب نظران در خصوص سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه ۵ سطح مورد تایید قرار گرفت و بر اساس طیف لیکرت میزان اهمیت پنج بالاترین و یک پایین‌ترین ارزش به شرح زیر تحلیل گردید:

۱-سطوح، ملی و منطقه‌ای، با اهمیت ۵ خیلی زیاد سطح بالای تهدید امنیتی مسلحانه را به خود اختصاص داده است.

۲- سطوح، فردی، گروهی و اجتماعی با اهمیت ۴ یعنی سطح زیاد تهدید امنیتی مسلحانه را به خود اختصاص داده است.

نتیجه گیری

گروهک‌های ضدانقلاب و تروریستی با پشتیبانی دشمنان خارجی و عوامل داخلی مترصد انجام اقدام‌های عملیاتی مسلحانه علیه منافع ملی، نیروهای مسلح و ترور مردم و ایجاد ناامنی بمنظور تضعیف و براندازی نظام اسلامی هستند و اقدام‌های خود را در راستای عملی کردن این اهداف با انجام تبلیغات و زمینه‌سازی مناسب به منظور جلب نظر معترضین و مخالفین انجام می‌دهند و در زمان تجمع‌های اعتراض‌آمیز مردمی، در راستای اهداف خود بر تجمعات معترضان موج‌سواری می‌کنند. به همین دلیل، لازم است با هوشمندی نسبت به شناسایی و پیش‌بینی و کشف زمینه‌های تهدیدات امنیتی مسلحانه از عملی شدن آن پیشگیری نمود و با بکارگیری ترکیبی از رویکردهای نرم، نیمه‌سخت، ترکیبی به صورت هم‌زمان و با در نظر گرفتن اولویت‌های خاص و اقتضایی برای تأمین امنیت اقدام کرد. یکی از راه کارها، روشنگری برای مردم و جداسازی صفوف مردم و اقدام‌های اعتراضی آن‌ها و جلوگیری از سوء استفاده گروهک‌های تروریست، ضد انقلاب و اشرار و عوامل بیگانگان از خواسته‌های بجای مردم است.

سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه : سطح تهدیدات امنیتی مسلحانه بر می‌گردد به فرد، قشر و گروه، هر چه هدف آثار اجتماعی منفی کمتری داشته باشد سطح تهدید به همان میزان پایین و بالعکس هر چه هدف آثار اجتماعی منفی بیشتری داشته باشد سطح تهدید به همان میزان بالا و سطح تهدیدات امنیتی مسلحانه بر می‌گردد به نوع، حجم، شدت و کیفیت هدف تهدیدات بر اساس مبانی نظری تحقیق و همچنین نتیجه نشست خبرگی و مصاحبه با صاحب نظران در خصوص سطوح تهدیدات امنیتی مسلحانه پنج سطح مورد تایید قرار گرفت و بر اساس طیف لیکرت میزان اهمیت از ۱ تا ۵ به شرح زیر ارزش‌گذاری گردید:

سطوح: ملی، قومیتی و منطقه‌ای، با اهمیت خیلی زیاد این دو سطح بالای تهدید امنیتی مسلحانه را به خود اختصاص داد در نتیجه اگر تهدیدها بصورت ملی و قومیتی و یا در منطقه خاصی در کشور رخ دهد احتمال اقدام مسلحانه در حد خیلی زیاد است.

سطوح: فردی، گروهی و اجتماعی با میزان اهمیت زیاد سطوح بعدی تهدید امنیتی مسلحانه را به خود اختصاص داد است.

پیشنهاد

ارتقاء مدیریت کارآمدی نظام ج.ا.ا (ارتقاء کارآمدی نظام) میزان رضایت مردم از عملکرد نظام توانایی نظام در مدیریت سطح مطالبه‌ها و پاسخ به نیازها و مطالبه‌ی مردم و پایبندی و تمکین به قانون اساسی وجهت‌گیری یکسان در رویکردها و نظرها توسط مسئولین و گروه‌ها و سازمان-های سیاسی و اجتماعی.

ترمیم شکاف میان دولت (حاکمیت) و ملت، میزان همراهی و یکسان‌اندیش مردم با مسائل اصلی نظام در سیاست داخلی و خارجی، ارتقاء وضعیت سرمایه اجتماعی با محوریت اعتماد به مردم و حل مشکلات و دغدغه‌های مردم

منابع

- آقا محمدی، داود، (۱۳۹۹). درس آموخته‌های راهبردی فرماندهان نیروهای مسلح در مقابله با ضدانقلاب، توسعه و امنیت پایدار در منطقه شمال غرب و غرب کشور از

- پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان سال ۱۳۹۹ پژوهشگاه علوم و معارف اسلامی شهید سپهبد قاسم سلیمانی
- امنیت اجتماعی شده: رویکردی اسلامی، (۱۳۸۵). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
 - کالبدشکافی تهدید، (۱۳۹۱). تهران: دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد علوم دفاعی مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی امام خمینی (ره). امنیت، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
 - افتخاری، اصغر، (۱۳۹۰). «برآورد نظامی تهدید»، تهران، نشر دانشگاه عالی دفاع ملی.
 - افتخاری، اصغر، (۱۳۸۲). «سناریوهای امنیتی در قرن ۲۱»، نیمه اول اسفندماه همشهری دیپلماتیک شماره ۸.
 - افتخاری، اصغر، (۱۳۸۹). اصول و مبانی تهدید شناسی در حوزه داخلی - دانشگاه جامع امام حسین (ع) - دانشکده اطلاعات و امنیت - تهران
 - افتخاری، اصغر، (۱۳۸۱). ساخت دولت امنیت ملی - فصلنامه مطالعات راهبردی - ش ۳ - پاییز
 - افتخاری، اصغر و نصیری، قدیر، (۱۳۸۳). روش و نظریه در امنیت پژوهی - انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی - تهران
 - امینیان، بهادر، (۱۳۹۰). «محیط امنیت ایران و تحولات بیداری اسلامی»، فصلنامه آفاق امنیت شماره ۱۳.
 - بوزان، باری، (۱۳۸۰). مردم، دولت‌ها و هراس مترج، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
 - رستگار پناه، حسن، (۱۴۰۰). راهبردهای جمهوری اسلامی ایران در مقابله با ضدانقلاب مسلح در استان‌های آذربایجان غربی و کردستان از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۹۸ " پژوهشگاه علوم و معارف اسلامی شهید سپهبد قاسم سلیمانی

- زروندی، مهدی، (۱۳۹۲). «شیوه‌های پیشگیری و پرهیز از جنگ در توسعه ی محیط دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران»، مجله ی یاست دفاعی، سال بیست و یکم، شماره ۸۲
- عبدالله خانی، علی (۱۳۸۹). نظریه‌های امنیت، تهران: ابرار معاصر، چاپ دوم.
- عصاریان نژاد، حسین و عبدالله خانی، علی، (۱۳۸۵). «تهدید در نظریه‌های امنیتی»، فصلنامه مطالعات استراتژیک، سال هفتم، شماره ۱۷.
- عصاریان نژاد، حسین و نادى، حمیدرضا، (۱۳۸۹). «درآمدی بر شناخت و تحلیل محیط دفاعی - امنیتی»، فصلنامه مطالعات استراتژیک، سال دهم، شماره ۴۰.
- عصاریان نژاد، حسین، (۱۳۸۸-۱۳۹۴). «تقریرات درس روش -شناسی محیط دفاعی - امنیتی»، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- کرمی، جهانگیر، (۱۳۸۴). «محیط دفاعی - امنیتی خاورمیانه و سیاست دفاعی ج.ا.ایران»، فصلنامه سیاست دفاعی، شماره‌های ۵۳ و ۵۲.
- گروه مطالعاتی امنیت ملی، (۱۳۸۸). «تهدید نرم و راهبردهای مقابله»، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۰۸
- مرادیان، محسن، (۱۳۹۱). جزوه درسی دانشگاه عالی دفاع ملی، ترم یک دانشکده امنیت ملی، بررسی مظاهر و ابعاد تهدیدات.
- مرادیان، محسن، (۱۳۹۴). شناخت و ارزیابی تهدیدات آینده در حوزه ماموریتی آجا، مرکز مطالعات راهبردی آجا.
- مطالعات گروهی - دانشجویان دوره پنجم امنیت ملی، (۱۳۸۸). دانشگاه عالی دفاع ملی - تهران
- مطالعات گروهی، دانشجویان دوره ششم امنیت ملی، (۱۳۹۰). انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی،

